

“БАЛИҚЛИ КЎЛ” ЗИЁРАТГОҲИ ТАРИХИ.

Наманган вилоят тарихи ва маданияти давлат музейи илмий ходими

Розия Пўлатова

Ҳар бир халқнинг дунёдаги мавқеи, ўрнини кўрсатадиган ойнаси бу унинг алломалари ҳисобланади. Республикамизнинг барча вилоят-лари каби Наманган вилоятида ҳам кўплаб қадамжолар, зиёратгоҳ-ларнинг мавжудлиги ҳудуддан ўз вақтида кўплаб йирик алломалар етишиб чиққанлигидан далолат беради.

Хусусан, Наманган вилоятининг Чортоқ тумани ҳам кўплаб алломаларга макон бўлганлигини ҳудудда жойлашган азиз-авлиё-ларнинг зиёратгоҳлари мисолида кўришимиз мумкин. Чортоқ туманида “Балиқли кўл” зиёратгоҳи борлигини кўпчилик яхши билади ва Наманганга келганлар ўз ташрифлари чоғида, кўриб кетсам, дея таклиф бидирадилар. 2017 йил 7 июлдаги Президентимиз Шавкат Мирзиёев Наманган вилоятига ташрифлари мобайнида “Балиқли кўл” зиёратгоҳига ҳам ташриф буюриб, бу зиёратгоҳни буюк боболаримиз Мотрудий, ал-Бухорий сингари шарқона миллий услубдаги меъморий ечимлар билан кўркам ва обод масканга айлантириш ишлари қандай кетаётганлиги билан танишиб, қурилиш юзасидан ўз тавсияларини берган эдилар.

2016-2019 йилларда Наманган вилоят ҳокимлиги ташаббуси билан “Балиқли кўл” ва “Биби Наимаона” зиёратгоҳларида реконструкция ишлари олиб борилди. Ҳозирга келиб “Балиқли кўл” зиёратгоҳи асосида йирик мажмуа ташкил этилди. Мажмуа масжид, мақбара, музей, кутубхона, меҳмонхонани ўз ичига олади. Сув ҳаёт манбаи, дейилгандек, бу масканни ҳам зилол сувлари ён-атрофга ҳаёт бағишлаб, кўклам гўшага айлантирган ва инсонларни бу чирой ўзига жалб этиб келган. “Балиқли кўл”ни сув билан таъминлаб турувчи манба бу кўлни ташкил қилган сирли булоқлардир. Ана шу булоқлардан ҳар дақиқа-да 140 литрга яқин сув отилиб чиқади ва Наманган вилоятининг Чортоқ туманидаги сув

омборига етиб келади. Қуюқ дарахтларнинг соя-салқинлиги кўнгилга хузур бағиш-ловчи “Балиқли кўл” зиёратгоҳидаги булоқ суви нафақат чанқоқни босади, балки кучингизга куч қўшади, руҳингизни тетиклаштиради. Бу масканга тез-тез ташриф буюриб, ундан баҳра олган кўпни кўрган оқсоқолларнинг гапига қараганда, булоқдан бир пиёла зилол сув ичган одам минг бир дарддан фориғ бўлармиш. Бу маскан анча катта майдонни эгаллайди, кўл атрофида соя салқинда манзарани томоша қилар экансиз, албатта, нигоҳингиз булоқнинг остида гала-гала бўлиб сузиб юрган балиқларга тушади. Бу балиқларнинг оқимдан чиқиб кетмаслиги ва ҳафтанинг ҳар жума кунлари йўқ бўлиб қолиши ажойиб мўъжизадир. Бунинг сабаби ҳамон сирлигича қолмоқда. Яна бир ғаройиб жиҳат шундаки, бу балиқлар кўпайиб ҳам, озайиб ҳам қолмайди. Шунга нисбат берилган ҳолда, қишлоқ номини “Балиқли кўл” деб номланган. “Балиқли кўл” зиёратгоҳи тарихи Султон Увайс Қароний исм-лари билан боғланади. Бу киши ҳақидаги ривоят ва маълумотларга назар ташлайдиган бўлсак, Муҳаммад Хузарийнинг “Нур ул-яқин”, Собит ҳожи Маккийнинг “Сийрати Хотамин Наббийин” асарларида кўрсатилишича, 621 йилда Ямандаги Қаран қишлоғида Муродий қабиласининг чорвадор оиласида таваллуд топганлари аён бўлади. Фаридиддин Аттор маълумотларига кўра, тўлиқ исмлари Суҳайл ибн Омир Қаранийдир. Аттор унинг исмини Суҳайл Яманий – Увайс Қараний деб тариф беради.

Бир улуғ зотни кўрмасдан, ундан руҳий таълим олган бузрукни Увайс (хоқисор, камтар кимса) дейилади. Бу лақаб илк бора Пайғамбаримиз томонларидан мазкур зотга берилган эди. Бу ҳақда Алишер Навоий “Насойим ул-муҳаббат” асарида батафсил тўхталиб ўтади. У зотнинг “Султон” дейилишига сабаб авлиёлар султони, аълоси бўлганлар. Чунки у зотни Пайғамбаримизнинг ўзлари “Тобеинлар яхшиси” деб зикр қилганлар. Ривоятларга кўра, Увайснинг қалбига Муҳаммад Мустафо (с.а.в)нинг оташи тушади. Унда Расули акрамни зиёрат қилиш орзуси пайдо бўлади. Шундан сўнг, Султон Увайс Мадинага боради, аммо Расули акрам билан, айрим сабабларга кўра, учрашолмайди. Увайс

уйига келган куни туш кўради: унда Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в): “Эй Увайс, мен билан учрашмай кетибсан-да, сен энди онангни туяга миндириб, Турон сари йўл ол. Ўша ерда Бўспи тоғи бор, унинг ёнбағирларида туя боқиш билан машғул бўл”, - дейдилар. Эрталаб кўрган тушини онасига айтиб, Пайғамбаримизни (с.а.в) кўра олмасам-да, у кишини айтганларига итоат айлайин, деб йўлга отланади. Кўп қийинчиликларни енгиб, кимсасиз сахрога, кўкарган бир туп гиёҳ бўлмаган, томчи сув йўқ масканга етиб келишади. Султон Увайсининг онаси йўл азобидан кўп ҳолдан тойгани боис, шу жойда Бўспи тоғи этакларида ҳаётдан кўз юмади. Кимсасиз сахронинг иссиқ кунида Увайс онасининг жасадини ювиш учун сув топа олмайди. Шунда Аллоҳга: “Онам жасадини ювиш учун сув бергин!” - деб илтижо қилди. Аллоҳ буюради: “Ҳассангни ерга санч!”. Увайс кўлидаги ҳассасини ерга санчганида мўъжиза рўй бериб, қизиб турган тупроқдан сув отилиб чиқади. Онасининг шу булоқ сувида ювиб, жасадини булоқ тепасига кўяди. Бу қабр ҳозиргача сақланиб қолган. Ҳозирда бу жойда Увайс Қаронийнинг оналари “Биби Наимаона” зиёратгоҳи жойлашган, аҳоли тилида “Сутли булоқ” деб ҳам номланади. Бу сувдан ичган киши, албатта, сутни таъмини туяди ва ҳар жума куни маълум муддатда худди булоқдан оппоқ сут отилиб чиқиб оқаетгандек кўринади. Шунга нисбат қилиб уни “Сутли булоқ” деб аташади. Авлоддан авлодга ўтиб келаётган ота-боболарнинг ривоятларига қараганда, Султон Увайс онасининг, ҳаттоки, қабрини ҳам ташлаб кетмаган. Шу маконда одамларнинг чорвасини боқиб, тирикчилик қилган. Кунлардан бирида онасининг қабридан икки чақиримча нарироқда, адирлар орасида дам олмоқчи бўлади. Бироқ бу ерда на сув, на дарахтлар бор эди. Шу ҳолатда Аллоҳга илтижо қилиб, беш бармоғини ерга ургач, бу ердан сув отилиб чиқиб, кўлига, юзларига сачрайди. Тез орада бу жой аҳоли орасида муқаддас қадамжо сифатида машҳур бўлди ва, кейинчалик, ўзларининг ва-сиятларига кўра шу ерга дафн этилади. Увайс Қараний фақирона ҳаёт кечиради, турли илмларни чуқур ўрганиб, авлиёлар даражасига етади. Маълум бўлишича, манбаларда Увайс Қаранийнинг 12 боблик “Тазкирот ул-ҳарб”

(“Харбий санъат”) номли рисола ҳам ёзганлиги айтилган. Увайс Қараний ҳақида ва унинг ҳақиқий қабри қаердалиги ҳақида ҳозир ҳам турли баҳслар мавжуд. Турли манбаларга кўра, Қаранийнинг қабрлари Суриянинг Сўфа, Сибон, Раққа шаҳарларида, Туркия, Озарбайжон ва Ўзбекистоннинг Хоразм ҳамда Наманган вилоятларида мавжуд. Шунинг учун бу инсон ҳаёти ва амалига ҳавас қилса, ибрат олса арзийдиган аجدодларимиздандир. Увайс Қараний ҳақида гап кетганда “талаш бўлган авлиё” дея таъриф ҳам берилади. Юрт, ватан тарихини билиш ва бу жойлардаги мавжуд авлиёлар қабрларини обод этиб, зиёратгоҳга айлантириш, шу маконни ўзида музейлар ташкил этиш ишлари ҳам истиқлолдан кейин йўлга қўйилди ва маънавий қадриятларни асраш, обод этиш анъанага айланди. Янги ташкил этилган мажмуа ҳар доим аҳоли билан гавжум. Мажмуани ўз ўрнида Наманган вилоятининг муҳим туризм марказларидан бирига айлантириш саъй-ҳаракатлари жадал давом этмоқда.

АДАБИЁТЛАР

- 1.Мозийдан садо илмий-амалий,маънавий-марифий журнал 4.(68).2015 йил сони.
- 2.San'at журнал.2/2013 йил сони.
- 3.San'at Ўзбекистон Бадий Академияси журнали 1/2018 йил №78
- 4.Тамаддун Тарихимизни ўрганамиз 6-сон 2023 й
- 5.Наманган садоси газета 3 сони апрель'.
6. Наманган вилояти меъморай обидалар сирлари. Наманган нашриёти I.YU. Юсупов. Э. Ю. Мирзалиев
7. Наманган вилояти зиёратгоҳлари.Наманган шаҳри 2015 й. Л. Ахмадалиева